medan andra kan leva kvar i många generationer i en och samma ”låga”, som det liggande döda trädet kallas.

De avslutande kapitlen ägnas åt sammanfattning och råd till skogsägare, men boken är en stor tillgång för var och en som gillar att vandra i skog och mark.

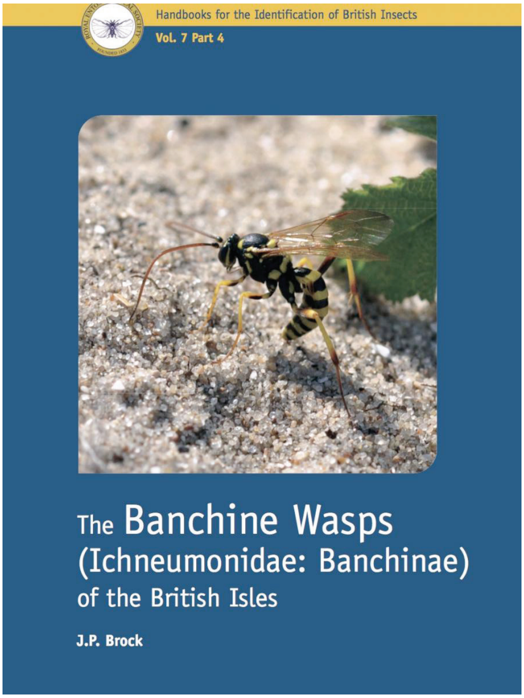
De breda marginalerna har försetts med detaljerade bilder och kortfattade texter som kan vara till hjälp om man vill identifiera en växt, svamp eller insekt som man funnit på sin skogsvandring. Formatet gör att boken lätt kan tas med i ryggsäcken men jag hade gärna sett att den hade fått kraftigare pärmar för att tåla många turer ute i naturen. Här krävs egenhändig inplastning! Några enstaka stavfel i texten stör lite i en i övrigt mycket bra och underhållande faktabok.

Det är ett lovvärt initiativ som tagits i och med utgivningen av den här bokserien. Bakom den står Centrum för Biologisk Mångfald (CBM), Världsnaturfonden och Naturskyddsföreningen. Boken om tallen, som släpptes den 4 oktober 2017, är en perfekt julklapp till alla naturvänner och skogsägare.

Leif Johansson

Bestämningsbok för parasitsteklar

Brock, J.P. 2017. The Banchine wasps (Ichneumonidae: Banchinae) of the British Isles. – Handbooks for the Identification of British Insects VII:4. 150 pp. Royal Entomological Society, London. Inbunden med mjukpärm, 150 s. ISBN 978-1-910159-01-9. Pris £30 (utgivaren, Natural History Books, Pemberley).

Brokparasitsteklarna (Ichneumonidae) är vår allra största insektfamilj, och det råder ett seriöst underskott på bestämningslitteratur. Redan att skilja på de många underfamiljerna kräver gott minne och rätt mycket träning. På artnivå finns inte mycket modern bestämningslitteratur, det som finns att tillgå är ofta i obskyra tidskrifter, på andra språk än engelska, och påfallande ofta är de befintliga nycklarna preliminära och förenklade.

Det sistnämnda innebär att de använder sig av ”enkla nyckelkaraktärer”, t ex färgkaraktärer, ofta bara en i taget – även om dessa egentligen varierar, överlappar, har tydliga undantag och/eller bara gäller honor… Nycklarna är alltså mest minnesstöd för specialisten, och bestämningarna måste dubbelkollas mot större referensmaterial. Den nyfikne allmänentomologen går ofta fel och når ett inkorrekt namn utan att ha blivit vederbörligt varnad.

Ännu värre går det för dem som i tidens anda försöker bestämma djuren på habitus efter fotografi: det finns oftast en stor mängd arter med överlappande habitus – även inom olika underfamiljer – och de flesta bilder man googlar fram för jämförelse är felbestämda (och/eller egentligen obestämbara). Man behöver vanligen ett dött ex i handen, tillgång till ett bra bibliotek, mycket tålamod, och helst en referenssamling för att bestämma en ichneumonid.

Nu har det precis kommit en bestämningsbok till den stora underfamiljen Banchinae, författad av J P Brock, och utgiven i den klassiska bestämningsbokserien från Royal Entomological Society in England. (Ni vet väl att gamla volymer i serien finns till fri nedladdning från https://www.royensoc.co.uk/out-print-handbooks).

Banchinae hör till de ichneumonidunderfamiljer man ständigt träffar på. De är fjärilsparasiter, men bara några få går på stora frilevande fjärilslarver och desto fler på mindre fjärilar i bladrullar, förna, ved, svamp, rötter, galler och tillfälliga habitat. I synnerhet släktet *Lissonota* ser man ständigt i fällmaterial, kläckmaterial, i slaghåven och fångade i fönster sommartid: det är de smärre långsmala ichneumoniderna med långt äggläggningsrör (men givetvis finns det spridda andra med liknande habitus!). Just *Lissonota* har varit en stötesten i flera inventeringar, och det är storartat att nu ha fått en vettig nyckel för att börja bringa ordning i dem.

Brocks nycklar är krångliga. Detta är huvudsakligen av godo. Det innebär att han för varje nyckelsteg använder flera karaktärer än en, och anger osäkerheter och undantag, så att avgöranden blir sammanvägningar. Det tar tid och kan vara frustrerande, men är på många sätt bättre än att man med bedräglig lätthet snabbt når fram till ett namn som bara kanske är rätt.

I inledningstexterna förklaras utförligt svårigheterna och fallgroparna i bestämningen av dessa svåra djur, och de användbara morfologiska karaktärerna diskuteras i detalj.

Den begränsade kunskap som finns om arterna i termer av dels variation, dels värdförhållanden, habitatval, fenologi och abundans (vanlighet), presenteras här på ett sammanfattande och kritiskt sätt.

Men ska man bedöma användbarheten i Sverige måste man ju uppmärksamma att det finns skillnader mellan brittiska och svenska faunan. De två ländernas fauna av Banchinae är ungefär lika stor (147 svenska innan revision, 138 engelska efter revision) men nästan en tredjedel av de arter som uppges för Sverige finns inte med i den här nyckeln. I de stora släktena *Lissonota* och *Glypta*, samt i *Cryptopimpla* finns brist på överlapp åt båda hållen, medan Sverige har påfallande fler *Exetastes* och *Syzeuctus*, och Storbritannien fler av de stora och färggranna *Banchus*. Givetvis saknar brittiska öarna alpina och östliga arter och har färre boreala, men fler nemorala, sydliga och västliga, som för all del kan vara på spridning norrut. Så länge det rör sig om en svår grupp som inte reviderats för vår del i modern tid, så kan vi vänta oss att flera av namnen i den svenska listan är synonyma medan flera arter är oupptäckta hos oss, och skillnaden mellan den brittiska och den svenska faunan kanske kommer att minska snarare än öka med ökad kunskap. Förmodligen kommer det hittas flera arter nya för Sverige om svenskar använder Brocks nycklar, men vissa av dem kommer förmodligen senare visa sig vara redan kända härifrån men under ett annat namn.

Att göra en bestämningsnyckel över en parasitstekelgrupp innebär i allmänhet att också tvingas göra taxonomisk grundforskning. Här beskrivs 10 nya arter och görs några synonymiseringar och nya uppdelningar. Det upprepas i baksidestext, inledning och reklamtexter att det gjorts ett gediget bakomliggande arbete med att spåra upp typexemplar – men märkligt nog dokumenteras detta inte i boken! Man får lita på författarens ord att han i möjligaste mån jagat fram och studerat typexemplar, för det står ingenstans vilka arter han funnit typer till och i vilket museum, respektive vilka han inte studerat och varför. Det är överlag rätt stor brist på taxonomiska formalia. Visst, tillräckligt mycket finns för att göra de nya arterna tillgängliga enligt den zoologiska koden, men resten behandlas försumligt. Återuppväckta undersläkten ställs på samma nivå som informella artgrupper utan klargöranden. Ingen typinformation ges för tidigare beskrivna arter; merparten av synonymer och auktorsnamn finns inte i huvudtexten utan bara i en inledande taxonomisk lista, som dock saknar kommentarer; och de flesta taxonomiska överväganden motiveras inte överhuvudtaget, inte ens nya synonymier, och inte heller finns information om typer för de synonymiserade namnen. Detta skulle knappast sluppit igenom i en peer-reviewad vetenskaplig tidskrift och är frustrerande. Om man gör det redaktionella övervägandet att full dokumentation inte får plats i en mer eller mindre populär handbok, då är man tvungen att publicera denna dokumentation separat som en vetenskaplig artikel. Brocks överväganden är säkert väl underbyggda, men det är just det där momentet med att redovisa sitt material och sina referenser och att motivera sina bedömningar som åstadkommer vetenskapens ”reproducerbarhet” som enligt många är det som gör den till vetenskap!

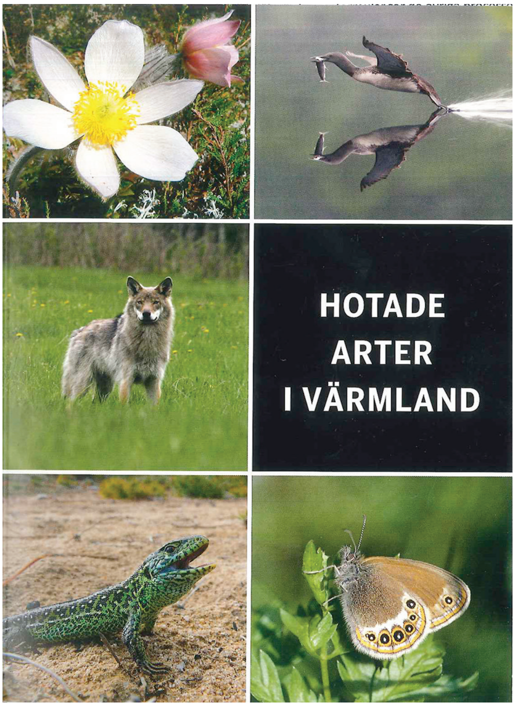
Illustrationer har aldrig varit RES-seriens starka sida. I den här volymen är nycklarna faktiskt rikt illustrerade (och på samma sida, inte längst bak som i de äldre volymerna), med lite skakiga men tydliga linjeteckningar, vilket är utmärkt. Sedan i slutet tillkommer en handfull artporträtt i färg, nämligen 17 stycken (av 138), de flesta i dorsal vy med utspända vingar. Visserligen är det många släkten och artgrupper där habitus är helt likartat eller knappast bidrar till bestämning, men det är ändå ett påfallande litet urval. Vare sig man gillar klassiska nycklar eller ej kan man väl ändå vara enig att det hör till de stora framstegen med moderna insektböcker att man relativt lätt kan göra snygga och tydliga artporträtt med stackningsteknik. Och även om dessa inte räcker till för artbestämningar enligt den s k "kalle-anka-metoden" så fyller de en funktion som referens, dubbelkoll, rimlighetsbedömning. Det hade också varit användbart med laterala eller dorsolaterala vyer där bakkroppens teckning, äggläggningsröret, och mellankroppens plåtar syns bättre. (Lägg märke till att man i samma England producerat en liten fotoguide som låter en känna igen ett urval karakteristiska ichneumonidarter http://www.nhm.ac.uk/content/dam/nhmwww/take-part/identify-nature/british-ichneumonid-wasps-id-guide.pdf)

Sammanfattningsvis: till synes mycket användbara nycklar, som jag misstänker kommer att ge upphov till en del revideringar av den svenska artlistan. Dock är boken mycket bristfällig som taxonomisk revision, och ger ett onödigt litet urval artporträtt. Till plussidan skall räknas den mycket läsvärda, insiktsrika och klargörande inledande diskussionen om kunskapsläget och artbestämning inom gruppen överhuvudtaget. Man kommer fortfarande snegla på Auberts äldre, preliminära nycklar för att påminnas om namn på arter som saknas i boken, men väldigt många arter och artgrupper görs igenkännliga här, med bra sammanfattning av den autekologiska kunskapen.

Mattias Forshage

Vackert och välskrivet om Värmland

Berglind, S-Å., Enfjäll, K., Mangsbo, D. & Nilsson, T. 2010. Hotade arter i Värmland. – Länsstyrelsen i Värmland. 228 sidor. ISBN 91-88844-98-6. Kan köpas med e-postbeställning från Naturumvarmland@karlstad.se. Pris ca 80 kr + porto.

Att få uppdraget att skriva en recension på en 7 år gammal bok hade väl knappast varit aktuellt om det rört dagspressen, men nu är det ju ET:s läsare. Och vi entomologer kanske inte bryr oss så mycket om dagsländor (mediala alltså), eller vad som för tillfället gäller i det stora mediebruset. Hur som helst, då det rör sig om en så utmärkt bok gör jag det gladeligen.

Att åstadkomma ett verk av detta slag är inte enkelt, det är många människor och finansiella källor som bidragit, och någon måste hålla ihop